

Mehmet Hanifi Abiç

2000 yılında Malatya'da dünyaya geldi ilkokul ve ortaokul öğrenimini Elâzığ'da tamamladı 2018 yılında Malatya-Battalgazi Anadolu İmam Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 2019-2021 yılları arasında Mısır'da el-Ezber Üniversitesinde Arapça eğitimi aldı. 2021 yılında Ürdün Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Dili Edebiyatı bölümünde eğitime başladı ve şu anda aynı üniversitede son sınıf öğrencisi.

İletişim

fasihlehce@gmail.com

instagram.com/turkish._academy

Mehmet Hanifi Abiç

Ürdün'e Giderken

Ürdün Lehçesine Giriş

المدخل إلى اللهجة الأردنية

Ürdün'e Giderken

Ürdün Lehçesine Giriş

Arapça Öğretimi Kitaplığı – 12

ISBN | 978-625-97705-4-3

41587 sertifika numaralı Muarrib Yayınları'nın 51. eseridir.

Mehmet Hanifi Abiç tarafından derlenerek çevrildi.
Yayın Yönetmenliğini **Muhammed Yasin Can** üstlendi.

Kapak **Muhammed Yasin Can** tarafından tasarlandı. Mizanpaj **Çelebi Şenel** tarafından yapıldı; Arapça metinde 16 punto Scheherazade fontu, Türkçe metinde 11 punto Alegreya fontu kullanıldı.

1. Baskı, Aralık 2024, İstanbul

© Eserin yayın hakları anlaşmalı olarak Muarrib Yayınları'na aittir.

Yapım, Publishing and Media (P&M)

Baskı, Enes Matbaacılık (Mat. Ser. Nu: 45822)

Aziz Mahmud Hüdayi Mah. Tepsi Fırını Sok. No:9/3

Üsküdar/İstanbul

0 850 304 17 58 – 0 530 225 21 81

muarrib.com

iletisim@muarrib.com

@muarrib (facebook, youtube, instagram, twitter, telegram, tiktok)

İçindekiler

Giriş	9
I. İsimler	15
İşaret İsimleri (أسماء الإشارة)	17
Soru Edatları	23
Zamirler Tablosu	29
İsimlerin İkil (مثنى) Yapımı	37
İsimlerin Çoğul (جمع) Yapımı	39
Bazı Edatlar ve Türkçe Karşılıkları	45
Bağlaçlar	59
Zaman Zarfları	69
Mekân Zarfları	85
Türkçede İyelik ve Aitlik Anlamı Veren “-Ki/كَيْ” Ekinin Ürdün Lehçesindeki Karşılığı Ve İfade Ettiği Anlam	88
“إلى” Harfi Cerinin Yerini “ل” ve “على” Harfi Cerlerine Bırakması	90
Sayılar	91
Sayıların İsimlerle Kullanışı	95
Saatler	96
Günler	99
<i>Kısa Bir Mola</i>	<i>100</i>

Giriş

II. Fiiller	103
Fiiller ve Çekimleri	105
Emir ve İstek Kalıpları	149
Fiilere Gelen Bir Olumsuzluk Eki Olarak “ش” ve Kullanımı	153
Fiillerden Sonra Gelen “ل” Harfi Cerinin ve Kendisine Bitişen İyelik Eklerinin Fiile Birleşik Yazılıp Telaffuz Edilmesi	155
“يُرَجِدُ” Fiilinin Kullanımı ve İfade Ettiği Anlamlar	157
“يَدِي” Fiil Kalıbının İfade Ettiği Anlamlar ve Çekimleri	159
Fiillere Eklenen Kalıplarla Kurulan Bazı Cümle Yapıları ve İfade Ettiği Anlamlar	163
<i>Kısa Bir Mola</i>	177
III. Diyaloglar ve Alıştırmalar	179
<i>Kısa Bir Mola</i>	230
IV. Kalıp İfadeler	233
Kalıp İfadeler ve Türkçe Karşılıkları	235
<i>Kısa Bir Mola</i>	253
Deyimler ve Türkçe Karşılıkları	255
<i>Cevap Anahtarı</i>	259

Dil bir iletişim aracı olmasıyla birlikte konuşulduğu toplumun kültürüne ayna tutmakta en aktif rolü üstlenmektedir. Toplumlar arasındaki kültür farklılıkları, coğrafi şartlar, iklimle bağlı değişimler dil üzerinde gözle görülebilir farklılıklar meydana getirmektedir. Arap dünyasındaki birçok farklı diyalekt bu olgunun bir parçasını teşkil etmektedir.

Arap lehçelerinin oluşumu, tarihsel süreçlerde Arap toplumlarının kültürel etkileşimlerinin ve bölgesel farklılıklarının bir sonucudur. İslam'ın yayılmasıyla birlikte ise hız kazanmıştır. Arap Yarımadası'ndan çıkarak geniş bir coğrafyaya yayılan Araplar, fethettikleri bölgelerdeki halklarla temas halinde olmuş ve yerel kültürlerden etkilenmişlerdir. Bu etkileşim, Arapçanın çeşitli bölgesel formlara ayrılmasına neden olmuştur. Örneğin; Kuzey Afrika, Levant (Şam) ve Körfez Arapçaları; dil yapısı, kelime dağarcığı ve telaffuz açısından belirgin farklılıklar gösterir.

Bu lehçelerin farklılık göstermesinde etkili olan diğer faktörler arasında ticaret ve göç gibi sosyoekonomik değişkenler de bulunmaktadır. Arap toplumları tarih boyunca farklı kültürlerle ticaret yapmış ve farklı milletlerden insanlarla etkileşimde bulunmuşlardır. Bu durum, lehçelerdeki kelime dağarcığının zenginleşmesine ve çeşitli dillerden ödünç kelimelerin Arapçaya girmesine neden olmuştur. Lehçeler genel olarak şu üç hususta birbirinden ayrılmaktadır:

1. Fonetik Farklılıklar (Ses Bilimi)

Lehçeler arasında fonetik farklılıklar bazen çok karakteristik yapılara sahip olabilir. Her bir lehçe konuşucusu, belirli harfleri farklı telaffuz ederken bazı harfleri değiştirme eğiliminde de olabilir. Örneğin; Fasih Arapçadaki

"ق" harfinin Mısır lehçesinde "أ" sesiyle, Ürdün lehçesinde "G" sesiyle, Filistin'de bazı bölgelerde (ك /k) sesiyle, Irak ve civarında daha baskın ve farklı tonlarla telaffuz edilmesi en bariz fonetik farklılıklardandır. Aynı şekilde Musul Lehçesinde "ر" harfinin "غ" şeklinde telaffuz edilmesi, Mısır lehçesinde "ج" harfinin "g" harfiyle karşılanması, Ürdün'de bedevi ve çiftçi sınıfının "د" harfini "ض" şeklinde seslendirmeleri, birçok Arap lehçesinde peltek olan harflerden "ث" sesinin "ت" ile "ظ" seslerinin "ز" ile "ذ" sesinin ise "د" ile karşılanması da bu olguya örnek teşkil edebilir.

2. Kelime Dağarcığı Farklılıkları

Her lehçe, kendine özgü bir kelime dağarcığına sahiptir. Günlük konuşmalarda kullanılan kelimeler arasında önemli farklılıklar bulunur. Fasih Arapça'daki birçok kelime, halk arasında kullanılmaz ya da farklı anlamlar kazanabilir. Örneğin; "otomobil" anlamına gelen "سيارة" kelimesi, Mısır lehçesinde "عربية" olarak adlandırılırken, diğer Arap ülkelerinde "سيارة" olarak adlandırılması, bir çok Arap ülkesinde "pirinç"i isimlendirmek için "رز" kelimesi kullanılırken Irak'ta "تمن" kelimesinin kullanılması, Mısır'da "nasıl" sorusu için "ازاي" kelimesini kullanırken Ürdün ve bazı Biladü'ş-Şam ülkelerinde "كيف", Irak, Suudi Arabistan ve bazı Biladü'ş-Şam ülkelerinin bedevi toplumlarında "شلون" kelimelerinin tercih edilmesi kelime farklılıklarının en bariz örneklerindedir. Bu olguya bir örnek daha verecek olursak:

Fasih Arapça: ماذا (ne?/ nedir?)

Mısır Lehçesi: ايه

Levant Lehçeleri: ايش / شو

Irak, Suriye ve Levant Bedevi Lehçeleri: شنو

3. Dilbilgisi Farklılıkları

Fasih Arapçanın dilbilgisi yapısı, lehçelerden çok daha karmaşık ve kurallıdır. Fasih Arapçada isimlerin ve fiillerin çekimleri, cinsiyete, sayıya ve duruma göre değişiklik gösterir. Ancak lehçelerde bu kurallar büyük ölçüde sadeleştirilmiştir. Bu farklılık lehçelerin kendi aralarında çok fazla rastlanmasa da mevcuttur. Örneğin Irak lehçesinde fasih Arapçada da olduğu gibi birçok fiil çekimlenirken çoğulluk ve dişilik ekleri olan "ون" «ين» ekleri olduğu gibi kalırken örneğin;

تحكون / konuşuyorsunuz

تحكين / konuşuyorsun (dişil)

يحكون / konuşuyorlar (dişil -eril)

Diğer Arap lehçelerinde ekin sonundaki "ن" harfi silinmektedir. Örneğin;

بتحكو / konuşuyorsunuz

بتحكي / konuşuyorsun (dişil)

بيحكو / konuşuyorlar (dişil -eril)

Lehçelerin Önemine Dair

Fasih Arapça olarak bilinen daha standart ve resmi dil ise tüm Arap coğrafyasını kapsayan bir iletişim aracı olmaya devam etmektedir. Günümüzde Fasih Arapçanın sadece resmi yazışmalar devlet daireleri ve akademik çalışmalarda kullanılması bu dili cansız duygulardan arınmış halkın kültürünü sosyal yapısını yansıtmayan bir dil haline getirmiştir. Bu nedendir ki Arap coğrafyalar eğitim ticaret turizm amaçlı gelen Türklerin halka karışmamasın toplumun sosyal kültürel yapısının içerisinde yer alamamasının başlıca sebeplerinden biri de lehçe yerine fasih Arapça konuşmalarıdır. Arap dünyasındaki gelişmeleri kültürel evrimleri takip edebilmek için lehçe eğitimleri son derece elzem hale gelmiştir. Son dönemlerde üniversitelerde Arap Dili ve Edebiyatı, Mütercim-Tercümanlık, Arapça Öğretmenliği vb. fakültelerde Arap

diyalektiklerinin ders planlarında yerini alması bu olgunun en bariz örneklerindedir.

Günümüzde Arap lehçeleri alanında düzenli kaynak teşkil edebilecek çalışmalar Fasih Arapça'ya kıyasla neredeyse yok denebilecek kadar azdır. Eldeki mevcut kaynakların ise Türkçe asıllı çalışmalar olmaması, başlıklandırma ve tasnif yönünden dağınık olması gibi özellikleriyle verimli olmadığı düşünülmektedir.

Elinizdeki çalışmanın, konuları tasnifi ve tek bir ülke özelinde olması nedeniyle bir boşluğu doldurması hedeflenmiştir. Ürdün lehçesinin seçilmesinde, Ürdün'ün günümüzde Türk öğrenciler arasında dil öğrenimi için tercih edilen ilk tercih olması ve lehçenin Fasih Arapça'ya yakın olması etkili olmuştur.

Ürdün Lehçesi Derken Neyi Kast ediyoruz:

Ürdün'de lehçe farklılıkları sosyokültürel yapılara paralel bir şekilde oluşmuştur. Bedeviler, çiftçiler ve şehirliler olmak üzere Ürdün'de üç temel kültürel sınıf yer almaktadır. Her sınıfın kendine ait karakteristik bir lehçesi vardır. Ürdün'deki yoğun Filistinli göçmen nüfusuda göz önünde bulduğumuz zaman Ürdün'de birçok lehçenin varlığından söz ediyoruz demektir. Bu çalışmada ele aldığımız lehçe ise Amman'da konuşulan Filistin ve Ürdün lehçesinin karışımı olan Amman lehçesidir. Yer yer sıkça duyabileceğimiz farklı lehçe yapılarına örneklerde ve bazı detay bilgilerde değinilmiştir.

Kitapta Sizleri Neler Bekliyor?

Kitap 4 ana bölümden müteşekkildir: İsimler, Fiiller, Diyaloglar, Kalıp İfadeler ve Deyimler.

İsimler bölümünde,

- İşaret İsimleri
- Zamirler
- Soru Edatları
- Bağlaçlar ve Edatlar

- İyelik Ekleri
- Sayılar
- Saatler
- Günler

konuları detaylıca ele alınmış birçok uygulamalı örneklerle pekiştirilmiştir

Fiiller bölümünde,

- Geçmiş Zamanlı Fiiller ve Çekimleri
- Şimdiki Zamanlı Fiiller ve Çekimleri
- Gelecek Zamanlı Fiiller ve Çekimleri
- Emir ve İstek Kipleri
- Fiillere Gelen Eklerle Oluşturulan Kalıplar

konuları incelenmiş ve her bir konu için yeterince örneklen-dirme yapılmıştır.

Kitabın üçüncü bölümü olan Diyaloglar bölümünde ise, öğrenirin ilk iki bölümde edindiği bilgileri daha aktif ve pratik bir şekilde gözlemleyebilmesi için çeşitli konulardan diyalog metinleri sunulmuş ve alıştırmalarla kendini test edebilme imkânı verilmiştir.

Kalıp İfadeler ve Deyimler adlı son bölümde, öğrenirin hedefindeki lehçeyi konuşan halkın günlük hayatında sıkça kullandığı kalıp ifadeleri ve deyimleri aktif olarak kullanabilmesi için Türkçedeki karşılıklarıyla birlikte tablolar şeklinde ortaya konmuştur.

Bölümler arasında Ürdün kültür ve tarihi ile ilgili çeşitli bilgiler verilmiş, bu sayede Ürdün'e gidecek olan okurun, genel hatlarıyla ülke ve kültürü hakkında genel hatlarıyla bilgi sahibi olması hedeflenmiştir.

Ürdün'e Giderken

Ürdün Lehçesine Giriş

İsimler |

Ürdün'e Giderken

Ürdün Lehçesine Giriş

İŞARET İSİMLERİ (أَسْمَاءُ الْإِشَارَةِ)

Ürdün lehçesinde işaret isimleri Fasih Arapçada olduğu gibi belirli nesnelere insanları olayları veya olguları tanımlamak için ya da konuşma esnasında belirli bir şeye işaret etmek için kullanılmaktadır. Bu işaret isimleri yakın için ve uzak için olmak üzere yakınlık ve uzaklık açısından ikiye ayrılmaktadır. Ayrıca yine Fasih Arapçada olduğu gibi dişil ve eril sözcüklere göre kalıpsal farklılıklar göstermektedir. Bu tür farklılıklar tablolarda detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

NOT: Fasih Arapça ve Ürdün lehçesi arasındaki en büyük farklılıklardan biri işaret isimleri de dahil olmak üzere fiil ve zamirlerin özneye (şahıslara) bağlı tüm çekimlerinde ikil olgusu ortadan kalkıp yerini çoğul kalıplara bırakmasıdır. Bu durum isimler için söz konusu değildir. Çünkü isimlerde Fasih Arapçada olduğu gibi ikil kalıplar kullanılmaktadır. Örneğin Fasih Arapçada kullanılan "سيارتان/iki araba" kelimesi Ürdün lehçesinde mecrur ya da mansup formatta "سيارتين/iki araba" şeklinde kullanılmaktadır.

Çoğul kalıplar konusunda ise Ürdün lehçesinde Fasih Arapçada olduğu gibi erillik-dişillik ayrımı söz konusu değildir. Bütün çoğul çekimlerde dişil ve eril yapılar için "eril sözcüklerin çoğul çekimlerinde kullanılan format" ortak kalıp olarak kullanılmaktadır.

YAKIN İÇİN KULLANILAN İŞARET İSİMLERİ

TÜRKÇE	FASİH ARAPÇA	ÜRDÜN LEHÇESİ
Bu (Eril sözcükler için)	هَذَا	هَادَ
Bu (Dişil sözcükler için)	هَذِهِ	هَائِي
Bu / Bunlar (Eril ve dişil çoğullar için ortak kalıp)	هَذَانِ هَاتَانِ هَؤُلَاءِ	هَدُولُ

Yakın ismi işaretlerin cümle içerisindeki kullanımına örnekler:

1) هَادَ كِتَابٌ

Bu kitap.

2) هَائِي سَيَّارَةٌ

Bu araba.

3) هَادَ مُفْتَاخٌ

Bu anahtar.

4) هَائِي الطَّاوِلَةُ جَدِيدَةٌ

Bu masa yeni.

5) هَادَ الرَّكْمَةِ مِنَ الْأُرْدُنِ

Bu adam Ürdünlü.

6) هَادَ الْجَوِّ مِثْنٌ مَنَابِيبٌ لِلرَّحْلَةِ

Bu hava yolculuk için uygun değil.

7) هَادَ الْفِيلْمِ مِتَوَفَّرٌ فِي كُلِّ الْمَنَصَّاتِ

Bu film bütün platformlarda mevcut.

8) هَائِي الشَّقَّةُ لِلْبَيْعِ وَلَا لِلْإِيجَارِ؟

Bu daire satılık mı yoksa kiralık mı?

9) هَائِي الْبِنْتِ طَالِبَةٌ جَامِعِيَّةٌ

Bu kız üniversite öğrencisi.

10) هَائِي الْأَغْنِيَّةُ مَشْهُورَةٌ فِي الْعَالَمِ الْعَرَبِيِّ

Bu şarkı Arap dünyasında meşhurdur.

11) هَدُولُ الشَّبَابِ مَسَافِرِينَ عَلَى تَرْكِيَا

Bu gençler Türkiye'ye yolcusu.

12) مِينِ هَدُولُ؟ مِنْ وِينِ جَائِينَ؟

Bunlar da kim? Nereden gelmişler?

13) هَدُولُ كُلُّهُمْ طُلَّابٌ جَامِعَاتِ

Bunların hepsi üniversite öğrencileri.

Yakın İsmi İşaretler Hakkında Detaylı Bilgi

Ürdün'de taşraya doğru gidildikçe değişkenlik gösteren kültür; özellikle eğitim seviyesinin düşük olduğu ve bedevi nüfusun yoğunlukta olduğu bölgelerde lehçenin fonetiğinde değişiklik meydana getirmiştir. Amman ve benzeri büyük şehirlerde işaret isimleri "هَادَ", "هَدُولُ" şeklinde (د) sesiyle telaffuz edilirken; bedevi kültürün hakim olduğu coğrafyalarda "هَاضُ", "هَاضُولُ", "هَاضُولُ" şeklinde telaffuz edilmesi bu olgunun en bariz örneklerindedir.

UZAK İÇİN KULLANILAN İŞARET İSİMLERİ

TÜRKÇE	FASİH ARAPÇA	ÜRDÜN LEHÇESİ
O / ŞU (Eriş sözcükler için)	ذَٰلِكَ	هَٰذَاكَ
O / ŞU (Dişil sözcükler için)	تِلْكَ	هَٰذِيكَ

Cümle içerisindeki bağlama göre (هَٰذَاكَ \ هَٰذِيكَ) işaret isimlerini “ o ” ya da “ şu ” sözcükleriyle Türkçeye çevirebiliriz.

Cümle içerisinde konuşmacının işaret ettiği özne (kişi) ya da nesne'nin (cisim) fiziksel olarak ortamda bulunması ve konuşmacının ona işaret etmesi halinde (هَٰذَاكَ) ve (هَٰذِيكَ) sözcüklerini “şu” sözcüğüyle çevirebiliriz. Örneğin:

1) هَٰذِيكَ الْبِنْتِ صَاحِبَتِي مِنْ الْجَامِعَةِ

Şu kız benim üniversiteden arkadaşım.

(Üniversitenin kafeteryasında oturmuş sohbet eden iki arkadaşın birinin, karşı masada oturan kızını işaret ederek kurduğu cümle)

2) هَٰذَاكَ الشَّبَّابُ أَشْطَرُ وَاحِدٌ فِي الْمَدْرَسَةِ

Şu genç(erkek) okulun en çalışkanı.

(Okulun bahçesinde arkadaşlarıyla konuşan bir kişinin okulun en çalışkan öğrencisini görmesi üzerine onu işaret edip arkadaşlarına kurduğu cümle.)

3) هَٰذِيكَ السَّيَّارَةُ كَثِيرٌ غَالِيَةٌ

Şu araba çok pahalı.

4) هَٰذَاكَ الْمُسْتَشْفَىٰ أَكْبَرُ مُسْتَشْفَىٰ بِالْأُرْدُنِّ

Şu hastane Ürdün'deki en büyük hastane.

5) هَٰذِيكَ الْعُرْفَةُ عُرْفَةُ نَوْمٍ

Şu oda yatak odası.

Bunun tam tersi bir durumda yani; konuşmacının kast ettiği yada işaret ettiği öznenin (kişi) veya nesnenin (cisim) konuşmacının bulunduğu ortamda olmaması ya da işaret etmek istediği şeyin soyut (manevi ve kavramsal) bir nitelikte olması durumunda ise (هَٰذَاكَ) ve (هَٰذِيكَ) sözcüklerini “ o ” sözcüğüyle çevirebiliriz. Örneğin:

1) هَٰذِيكَ الْبِنْتِ كَانَتْ كَثِيرٌ جَلُوهٌ

O kız çok güzeldi.

(İki arkadaşın birinin, yolda yürürken gördükleri ve daha sonra hakkında konuştukları bir kızını kastederek kullandığı cümle.)

NOT: Bu örnekte “ **şu kız** ” değil de “ **o kız** ” diye çevirmemizin sebebi; açıklamada da belirttiğimiz üzere kızın o ortamda bulunmaması ve yapılan atfın izafi olmasıdır. Bu durumu ise cümledeki (كَانَتْ) güzel-di kelimesinin geçmiş anlamı taşımasından ve buna bağlı olarak kızın geçmiş bir zamanda görülmüş olmasından anlıyoruz.

Eğer iki arkadaş bu cümleyi kızını gördükleri ilk anda kendisine işaret edip kullanmış olsalardı;

(هَدِيكَ الْبِنْتِ كَثِيرٌ جَلُوةً) şeklinde "şu kız çok güzel" tercümesiyle olurdu çünkü kız bu durumda fiziksel olarak ortamda bulunmuş olurdu.

2) هَدِيكَ الْاَيَّامِ كَانَتْ كَثِيرٌ صَعْبَةٌ

○ günler çok zordu!

(Bir kişinin geçmişte yaşadığı zorlu günler hakkında kurduğu cümle)

3) هَذَاكَ الْوَقْتُ كَانَتْ الْاِمْتِحَانَاتُ سَهْلَةً

○ zamanlar sınavlar kolaydı.

(Bir öğrencinin git gide zorlaşan sınavların önceki dönemlerdeki kolaylığı hakkında kurduğu cümle)

4) هَدِيكَ الْغُرْفَةَ اَفْضَلُ مِنْ هَايِ

○ oda bundan daha iyi

(İki turistten birinin, kiralamak için baktıkları iki oda arasında kıyas yaparken kullandığı cümle.)

SORU EDATLARI

TÜRKÇE	FASİH ARAPÇA	ÜRDÜN LEHÇESİ
Ne / Nedir?	مَا ۱ مَاذَا؟	ايش ۱ شو؟
Neler / Nelerdir?	لِمَاذَا	لِيش؟
Neden / Niye / Niçin?	أَيْنَ	وِين؟
Neresi / Nerede?	مَنْ	مِين؟
Kim / Kimler?	مَتَى	مَتَى ۱ ايمتى؟
Ne zaman?	أَيُّ	أَيُّ ۱ اَنُو؟
Hangisi?	كَيْفَ	كَيْفَ؟
Nasıl?	كَمْ	كَمْ ۱ قَدِيش ۱ قَدِّي؟
Kaç / Ne kadar?		

NOT: Fasih Arapçada " evet" ya da " hayır" gibi cevapları alabilmek veya bir haberi ve olguyu tekit etmek için kullanılan " mı/mi?" anlamına gelen soru edatı " هل " Ürdün lehçesinde kullanılmamaktadır. Soru sorma gayesi, Fasih Arapçada resmi bir kullanım olan " هل" edatıyla ifade edilirken Ürdün lehçesinde, vurgulu tonlamalarla ifade edilir. Yani cümlenin ya da yüklem sonuna " mı/mi? " vb. özel bir edat eklemeye gerek kalmaz. Bununla birlikte söz konusu lehçede cümlenin sonunda ses tonu yükseltip soru havası verilip; cümle